

Maharashtra State Board Class 10 Sanskrit Amod Solutions Chapter 14 प्रतिपदं संस्कृतम्

Sanskrit Amod Std 10 Digest Chapter 14 प्रतिपदं संस्कृतम् Textbook Questions and Answers

भाषाभ्यासः

1. पूर्णवाक्येन उत्तरत।

प्रश्न अ.

महोदया किं कार्यं करोति ?

उत्तरम् :

महोदया व्यवस्थापनप्रशिक्षिकारूपेण कार्यं करोति।

प्रश्न आ.

केन माध्यमेन विषयप्रवेशः सुगमः भवति ?

उत्तरम् :

'संस्कृतकाव्यमाध्यमेन विषयप्रवेशः सुगमः भवति।

प्रश्न इ.

व्याकरणशास्त्रविषयकग्रन्थस्य नाम किम् ?

उत्तरम् :

व्याकरणशास्त्रविषयकग्रन्थस्य नाम अष्टाध्यायी इति ।

प्रश्न ई.

समीरः किम् अधिकृत्य संशोधनं करोति ?

उत्तरम् :

समीरः संस्कृतव्याकरणं सङ्गणकशास्त्रं च अधिकृत्य संशोधनं करोति।

प्रश्न उ.

प्रसादस्य संशोधनक्षेत्रं किम् ?

उत्तरम् :

प्रसादस्य संशोधनक्षेत्रं प्राचीनभारतीयरसायनशास्त्रम् इति अस्ति ।

प्रश्न ऊ.

तनुजायाः व्यवसायः कः ?

उत्तरम् :

तनुजायाः व्यवसायः पार्शनिवेदनम् इति।

प्रश्न ए.

शब्दोच्चारणस्य अभ्यासः केन भवति ?

उत्तरम् :

शब्दोच्चारणस्य अभ्यासः संस्कृतश्लोकादीनां पठनेन भवति।

2. माध्यमभाषया उत्तरत ।

प्रश्न अ.

संस्कृताध्ययनम् अन्यक्षेत्रेषु कथम् उपयुक्तम् ?

उत्तरम् :

'प्रतिपदं संस्कृतम्' हा सार्वजनिक ठिकाणी घडलेला एक संवाद असून संस्कृतभाषा ही केवळ घोळपट्टी करून केवळ परीक्षेत जास्त गुण मिळवण्याचे साधन नसून यशस्वी आयुष्यासाठी पदोपदी आपल्याला सहकार्य व मार्गदर्शन करते.

लोकांचा संस्कृतभाषेबद्दलचा दृष्टिकोन दिवसागणिक बदलतो आहे. ही भाषा केवळ पूजाअर्चाविधीमंत्रांपुरती मर्यादित नसून ती ज्ञानभाषा आहे, हा विश्वास सर्वत्र ठाम होत आहे. संस्कृतभाषेचे ज्ञान असल्यास विविध क्षेत्रातील लोकांना त्या त्या क्षेत्रांसंबंधीची अधिक माहिती प्राचीन ग्रंथांमधून प्राप्त करणे शक्य होते आपल्या पाठ्यपुस्तकाचे मुखपृष्ठ हाच विचार अत्यंत सुंदर पद्धतीने उद्धृत करते.

संस्कृतातील सुभाषिते ह्य एक अनमोल खजिना आहे. तो आपल्याला आयुष्याच्या मूल तत्त्वांचे ज्ञान देतो व मार्गदर्शक ठरतो. आय.आय.टी. येथे संस्कृत भाषेचा संगणकीय भाषा (computer language) विकसित करण्यास कसा उपयोग करता येईल, यावर संशोधन सुरु आहे.

पाणिनि यांचा अष्टाध्यायी हा व्याकरणग्रंथ तेथे अत्यंत उपयुक्त ठरतो आहे. भारतीय प्रादेशिक भाषांचा उगमस्रोत संस्कृतच असल्यामुळे त्या भाषांचे विश्लेषण करण्यासाठी संस्कृत भाषेचे ज्ञान उपयुक्त ठरते. संस्कृत भाषेच्या पठणामुळे शब्दोच्चार स्पष्ट होतात. यांचा शिक्षक, अभिनेता, निवेदक यांना मोठा फायदा होतो.

दूरचित्रवाणीवरील ऐतिहासिक कार्यक्रम किंवा सिनेमांच्या कथेसंबंधी संशोधन करण्यासाठी संस्कृततज्ज्ञांची विशेष नियुक्ती केली जाते. वैद्यकीय क्षेत्रातील व्यक्तींसाठी सुश्रुतसंहिता, त्याचप्रमाणे वास्तुविशारदांसाठी मयमतम्, अभिनेते, नर्तकांसाठी नाट्यशास्त्रम्, कायदा व सुव्यवस्था टिकवण्यासाठी अर्थशास्त्र, हे सारे प्राचीन ग्रंथ अत्यंत उपयुक्त ठरतात.

अशाप्रकारे, संस्कृतचे ज्ञान आपल्यासमोर ज्ञानाचा खजिना खुला करते, जो आपल्याला आपापल्या व्यावसायिक क्षेत्रात तसेच दैनंदिन आयुष्यात उपयुक्त ठरते.

3. प्रश्ननिर्माणं कुरुत।

प्रश्न अ.

श्लोकेषु व्यवस्थापनशास्त्रस्य मूलतत्त्वानि निर्दिष्टानि ।

उत्तरम् :

केषु व्यवस्थापनशास्त्रस्य मूलतत्त्वानि निर्दिष्टानि?

प्रश्न आ.

पदवी मया प्राप्ता ।

उत्तरम् :

पदवी केन प्राप्ता?

प्रश्न इ.

प्रसादेन संस्कृतस्य अध्ययनं शालायां कृतम् ।

उत्तरम् :

प्रसादेन संस्कृतस्य अध्ययनं कुत्र कृतम्?

प्रश्न ई.

समीरः परिषदि निमन्त्रितः ।

उत्तरम् :

समीरः कुत्र निमन्त्रितः?

प्रश्न उ.

संस्कृताध्ययनं कलाशाखायाः छात्राः कुर्वन्ति ।

उत्तरम् :

संस्कृताध्ययनं कस्याः शाखायाः छात्राः कुर्वन्ति?

4. समानार्थकशब्दं मेलयत ।

प्रश्न अ.

संशोधनम्, अवगतम्, सुगमः, भाषा
उत्तरम् :

- संशोधनम् – अनुसन्धानम्।
- अवगतम् – ज्ञातम्।
- सुगमः . सुलभः, सरलः।
- भाषा – वाणी, वाक्, भारती।

प्रश्न आ.

ज्ञातम्, सुलभः, अनुसन्धानम्, भारती

5. विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत ।

प्रश्न 1.

विरुद्धार्थकशब्दान् लिखत ।

मित्राणि, उत्सुकाः, विदेशः

उत्तरम् :

- मित्राणि × शत्रवः, अरयः।
- उत्सुकाः × अनुत्सुकाः ।
- विदेशः × स्वदेशः।

6. सन्धिविग्रहं कुरुत ।

प्रश्न अ.

जनैरपि

उत्तरम् :

जनैरपि – जनैः + अपि।

प्रश्न आ.

अधुनैव

उत्तरम् :

अधुनैव . अधुना + एव।

प्रश्न इ.
सर्वेऽपि

उत्तरम् :
सर्वेऽपि – संस्कृतम् + अपि।

प्रश्न ई.
विदेशेष्वपि

उत्तरम् :
विदेशेष्वपि – विदेशेषु + अपि।

प्रश्न उ.
कस्मिन्नपि

उत्तरम् :
कस्मिन्नपि – कस्मिन् + अपि।

7. मेलनं कुरुत।

प्रश्न 1.
मेलनं कुरुत।

विशेषणम्	विशेष्यम्
बहवः	ग्रन्थान्
सुगमः	जनाः
एका	ज्ञानम्
शास्त्रविषयकान्	अभ्यासः
साहाय्यकरम्	महिला
उत्तमः	विषयप्रवेशः
उत्सुकाः	श्लोकाः

उत्तरम् :

विशेषणम्	विशेष्यम्
बहवः	श्लोकाः
सुगमः	विषयप्रवेशः
एका	महिला
शास्त्रविषयकान्	ग्रन्थान्
साहाय्यकरम्	ज्ञानम्
उत्तमः	अभ्यासः
उत्सुकाः	जनाः

8. सूचनानुसारं कृतीः कुरुत ।

प्रश्न अ.

अहं वाणिज्यशाखायाः स्नातकः । (बहुवचने परिवर्तयत ।)

उत्तरम् :

वयं वाणिज्यशाखायाः सातकाः।

प्रश्न आ.

अहम् अध्ययने यत्नं करोमि । (वाक्यं विधिलिङ्लकारे परिवर्तयत ।)

उत्तरम् :

अहम् अध्ययने यत्नं कुर्याम् ।

प्रश्न इ.

सः महोदयम् उपगम्य वदति । (पूर्वकालवाचकं निष्कास्य वाक्यं लिखत ।)

उत्तरम् :

सः महोदयम् उपगच्छति वदति च।

प्रश्न ई.

अपि भवती संस्कृतं पाठयति? ('भवती' स्थाने 'त्वं' योजयत ।)

उत्तरम् :

अपि त्वं संस्कृतं पाठयसि?

प्रश्न उ.

पदवी अपि प्राप्ता मया । (प्रयोगपरिवर्तनं कुरुत ।)

उत्तरम् :

पदवीमपि प्राप्तवान् अहम्।

प्रश्न ए.

छात्राः संस्कृतमपि पठितुं शक्नुवन्ति । (एकवचने परिवर्तयत ।)

उत्तरम् :

छात्रः संस्कृतमपि पठितुं शक्नोति।

प्रश्न ऐ.

वयं कार्यरताः स्याम । (लोट् लकारे परिवर्तयत ।)

उत्तरम् :

वयं कार्यरताः असाम।

9. धातुसाधित-विशेषण-तालिकां पूरयत ।

प्रश्न 1.

धातुसाधित-विशेषण-तालिकां पूरयत ।

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
प्रच्छ्-पृच्छ् (६ प.प.)	_____	पृष्टवान्	_____	पृच्छन्
रम् (१ आ.प.)	रतः	_____	रन्तव्यः	_____
कृ (८ उ.प.)	_____	_____	कार्यः	कुर्वाणः

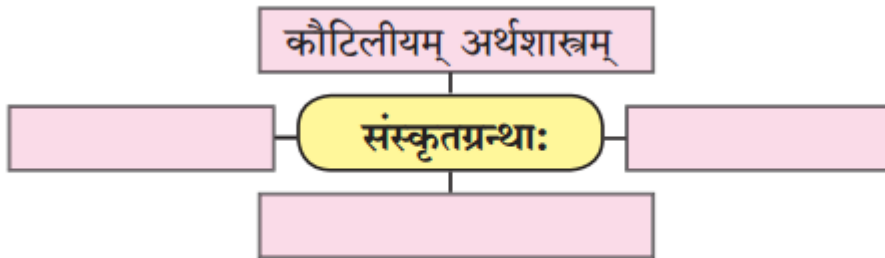
धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
आ+रुह्-रोह् (१ प.प.)	_____	आरूढवान्	_____	आरोहन्
लिख् (६ प.प.)	लिखितः	_____	लेखितव्यः	_____
सेव् (१ आ.प.)	सेवितः	सेवितवान्	_____	_____

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
रभ् (१ आ.प.)	रब्धः	_____	_____	रभमाणः
मुच्-मुञ्च् (६ उ.प.)	_____	_____	मोचनीयः	मुञ्चन्
ज्ञा (९ उ.प.)	ज्ञातः	ज्ञातवान्	_____	_____

धातुः	क्त	क्तवतु	कृत्याः	शतृ/शानच्
पा-पिब् (१ प.प.)	_____	_____	पेयः	पिबन्
प्र+विष् (६ प.प.)	प्रविष्टः	_____	_____	प्रविशन्
वद् (१ प.प.)	_____	उदितवान्	वदनीयः	_____

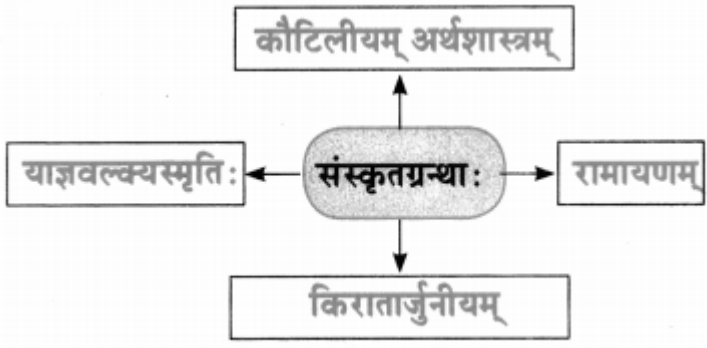
10. जालरेखाचित्रं पूरयत ।

प्रश्न अ.

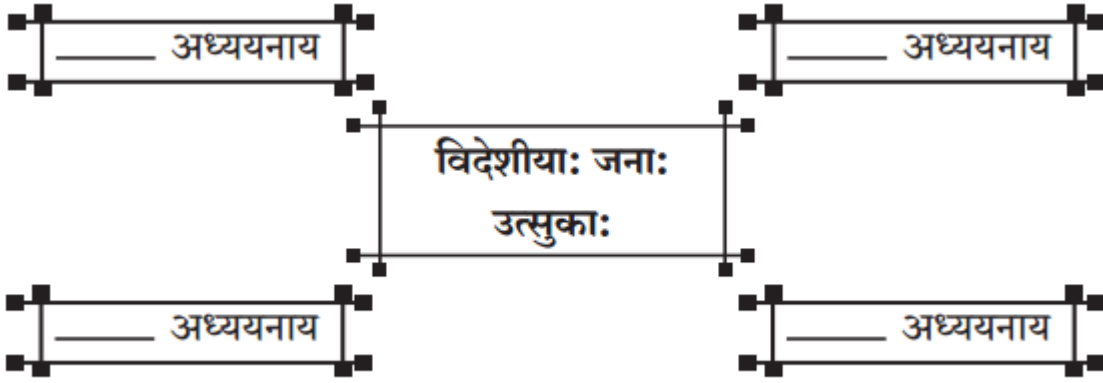

उत्तरम् :

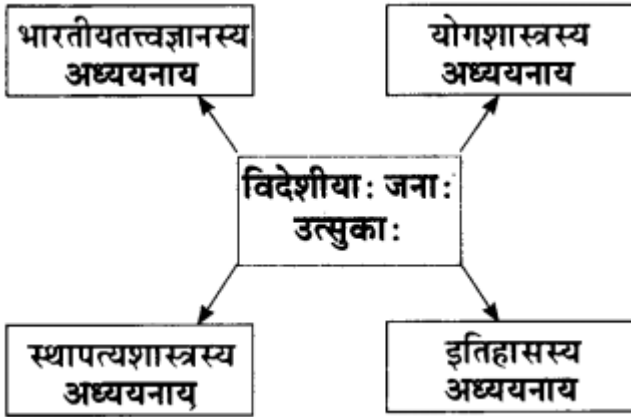

प्रश्न आ.

उत्तरम् :

11. तालिकां पूरयत ।

प्रश्न 1.

तालिकां पूरयत ।

विश्वसंस्कृतपरिषदि सहभागिनः जनाः	
समीरः	_____
_____	रसायनशास्त्रच्छात्रः
लीना	_____
_____	पार्श्वनिवेदिका

उत्तरम् :

विश्वसंस्कृतपरिषदि सहभागिनः जनाः	
समीरः	सङ्गणक-अभियान्त्रिकीच्छात्रः
प्रसादः	रसायनशास्त्रच्छात्रः
लीना	भारतीयभाषाविश्लेषिका
तनुजा	पार्श्वनिवेदिका